

Beoordeling van het WITBOEK over Hoegaarden 1000
uitgegeven door de Studie en Navorsingscommissie
van het Nieuwhuys-museum te Hoegaarden.

Alhoewel ik niet akkoord kan gaan met alles dat in dat Witboek voorkomt, moet ik toch proficiat wensen aan die studiekommissie voor het taal vorsingswerk dat ze heeft geleverd en om de bekomen resultaten. De geschiedenis wordt gediend door de confrontatie van verscheidene meningen. Daarom acht ik het nuttig mijn zienswijze openhartig en onomwonden weer te geven.

Op gevaar af van in herhalingen te vallen, zal ik pagina voor pagina doornemen.

- P.3. Ik vind de inleiding wat grootsprakerig. Het lijkt erop alsof uw studiekommissie nu alles gevonden heeft en aan het licht gebracht wat vooraf zagezegd onbekend was. Welnu als men alles samenneemt is er niet veel bijgevoegd aan hetgeen ik reeds over 20 jaar over Alpaidis geschreven heb. Het enige dat erbij komt is die zeer preciese stichtingsdatum van het kapittel, terwijl ik voorzichtig voorgesteld had tussen 977 en 987., en later de hypothese geformuleerd had dat het even goed 981 kon geweest zijn. Uw uitweiding over haar verband met Erlebold versteert nog altijd in het stadium van de hypothese.

- p.4. Het gaat hier over dat oud missaal. We zijn er niet zeker van dat dit missaal ooit bestaan heeft. Het enige ~~Wat~~ men ontdekt heeft is een zagezegd afschrift of een pure vervalsing opgesteld in 1202 of later. Afschrift dat niettemin verscheidene historische gegevens vermeldt die bewijzen dat men heel wat oudere bronnen heeft benut. Dit zagezegd dokument van "Scharius" werd niet alleen afgeschreven 13-3-1619 en G.Perre, 1620 en wat later door Royleuwe, maar ook door de Heren Langius en de Wachtendonck van Luik, en door Heren van Keulen. Het moest een zeer moeilijk te lezen stuk zijn; vandaar die vele varianten. Het afschrift van Keulen - met de meeste onduidelijke varianten, - lijkt me het oudste afschrift. Het bevat ook enkele lange passages die in de andere kopijen niet voorkomen. Bij een kerkbezoek door een commissaris afgevaardigde van de Proost van het kapittel in 1521, moest het archief van het kapittel te voorschijn gehaald worden. De commissaris zegt daaromtrent o.a. dat er heel wat brieven en titulen bijlagen die hij niet lezen kon. Heeft hij dan dat "missaal"(?) of dat dokument van Scharius (1202) meegenomen om het te laten ontcijferen te Keulen? Mogelijk, maar het blijft maar een gissing.

- 4° alinea : U schrijft dat A.Wouters zegt dat het vol stond met "vrijwillig" gegane fouten."

Als u een auteur citeert, moet u dat doen met zijn woorden letterlijk over te nemen en niet te verdraaien naar uw zin. Hij schrijft :
on s'étonne des erreurs singulières qui y sont accumulés.

"singulières" is niet hetzelfde als "volontaires". Wouters vraagt zich af wat die vergissingen eigenlijk te betekenen hebben. Hij geeft trouwens de hele inhoud van het dokument weer in zijn Histoire des Communes - Hougaerde.

p.6 : Eerste alinea : grootspraak van genealogisten

- Haar leven :

Alpaidis X Godfried I, zoon van de graaf van Gullik en Heer van Rumigny. Hoe kan die ~~duits~~ "duitser" (Gullik), tezelfder tijd Heer zijn van Rumigny (Frankrijk). C.G.Roland, Histoire de la Maison de Rumigny-Florennes, wist waarschijnlijk niet dat de Godfried, benoemd tot graaf van Henegouwen, afkomstig was van Duitsland. L.Vanderkindere in Formation des Princ.Belges etc. t.II, p.69 in nota schrijft daaromtrent : "Aucun texte ne justifie cette désignation. Rumigny qui appartient à Godefroid, fils d'Alpaidis était comme Florennes un héritage d'Eilbert. (Eilbert zou dit domein geerfd hebben van zijn vrouw Heresinde). laatste alinea : Godfried bijgestaan door Eilbert ! Pure veronderstelling. Weet u dat Eilbert, vassal van de koning van Frankrijk is geweest ?

p.7 : Alinea's 3 en 4. Dit alles is afkomstig uit de Kronijk van Waulsort. (Historia Walcidorensis). Weet u dat deze Kronijk op veel punten onbetrouwbaar is? Lees daarover : G.Despy, Actes et Chartes de l'Abbaye de Waulsort //, p.188 en volgende. (Ik kan op zijn beweringen goed antwoorden alhoewel Despy een gezaghebbend modern historicus is.

voorlaatste alinea : "Alpaidis voelde zich bedreigd." Volkomen uit le lucht gegrepen. Ze kon wel andere motieven hebben.

Laatste alinea : "Arnulf, die Rumigny van zijn vader had geërfd.." Wie wat ik hierboven schreef over Godfried, heer van Gullik en niet van Rumigny. Rumigny evenals Florennes is afkomstig van zijn stiefvader Eilbert, die het had verkregen van zijn vrouw.

p.8 : Alpaidis zou met Eilbert, de abdijs van Hastière hebben gesticht. Bewijs dat eens !

Laatste alinea : "Schenkeningen om de vergeving van haar zonden."

Zo spreekt u tegen dat ze die deed omdat ze zich bedreigd gevoelde."

p.9 : 3° alinea : Zij stond haar wereldlijke macht af"

De keizer alleen kan een graafschap begeven of afnemen - in die tijd toch. Wel kon zij haar domeinen, haar bezittingen afstaan. Hoe en wat er juist gebeurd is weten we niet. ,

4° alinea : In de schenkingsacte van Rosières, vernoemt ze geen enkele naam, ook niet van haar ouders en echtgenoten. Die noemt ze "antecessores meae" (diegenen die me zijn voorgelagen).

p.10 : Hier begint het dus over het codicil en de overige documenten

Het codicil lijkt me nog altijd een zeer raadselachtige geschiedenis. Toen ik het voor het eerst in handen kreeg met die ontbrekende handtekeningen leek het mij een zeer verdacht stuk. Ik heb mijn twijfels ook meegedeeld aan de Heren van Hoegaarden. Toen ik afschrift van de handtekeningen kreeg, werden mijn twijfels nog versterkt. Later dan kreeg ik de annotatie in het gemeenteregister En nu pas (2-2-1980) de fameuze notities van pastoor Houwen. Om over het codicil juist te kunnen oordelen had ik alles samen moeten hebben.

Is de kous nu af ? Nog niet.

Was de familie Lowet opgenomen in de familiegedeelte omdat Catharina lowet in 1763 huwde met François Van Nerum ? Misschien.

Maar Vandertaalen - tenzij u het tegenovergestelde bewijst - kon volgens mij nog niet behoren in 1780 tot de familie.

Constant Vandertaalen, zoon van Joseph en Marie Seny,, is geboren te Leuven in 1803, en getrouwd met Elisabeth op 4-8-1832.

(In 1795, woonde er geen enkele Vandertaalen in Hoegaarden)

Hoe komt dan dat Vandertaalen die acte van 1780 mede ondertekend ? Het codicil is geen origineel - dat geeft u trouwens nu toe - maar een gecopieerd document. Op p.16 , zegt u zelf dat EL.Sweerts : "mon oncle a fac-similé certains codicilles." Dit moet gebeurd zijn in 1838 en dan kon Lowet en Vandertaalen er wel bij zijn om mede te ondertekenen.

Dat haar oom Dr J.B. "a fac-similé certains codicilles" is weer iets nieuw dat ik niet wist. Ik heb destijds de memories van Elisabeth Sweerts voor u afgeschreven en daarop vind ik alleen : "En 1838 les mémoires sur la famille Van Nerum à Hougaerde furent terminées et présentées solennellement à l'assemblée.

Bij de inleiding van haar memories schrijft ze :..."j'ai commencé en 1828 à rassembler les mémoires de famille. Ce travail fut entrepris par suite d'une décision du Conseil de la Confrérie dit "le lis d'or" et à l'occasion de son 50e anniversaire. Ces mémoires ont été dressées par les membres du dit conseil et en collaboration étroite avec le Dr Van Nerum et d'autres apparentés. Un pèlerin de passage les a inscrit en caractères d'art sur du parchemin et furent présentées à la famille en 1838. Et vain(?) lors d'un incendie survenu en 1854, la partie majeure de ce chef-d'oeuvre fut détruite par les flammes. Une partie minime a pu être reconstitué avec l'aide de Mr le Curé. En 1874....ces notes ont été recopiées en plusieurs exemplaires dont copie fut remise à chaque branche de notre famille...

Wanneer werd het codicil dan afgeschreven in 1838 of 1874. Laten we zeggen in 1838. Het origineel op perkament is grotendeels verbrand.

Nu blijven er toch nog vraagtekens. Werd het codicil in 1838 afgeschreven, of samengesteld of herwerkt ?

Het is verwondelijk dat - naar mijn weten- slechts één exemplaar is bewaard gebleven. Het ging toch om een belangrijk document.

Ik versta ook niet hoe ik in de verscheidene familieschriften nergens een allusie aantref over het codicil, of het in standkomen van de fundatie Peeters (die was reeds lang in voege), ook niet in het schrift van Elisabeth Sweerts die zo accuraat datums weet te vermelden :

16-11-1778, stichting van de "Lis d'Or".

22-7-1779, planté arbre de famille.

14-11-1779, les confrères fondateurs octroyaient leurs propres armoiries

le 10-11-1780 (een maand voor het codicil), lors de la 3e assemblée

du Lis d'Or, une bannière de famille et les armes communes réunies.

A partir de 1794, la famille se réunit en silence chez leur doyen.

Is dat familie-archief niet het Cartularium Sweerts?

Wat komt de fotocopie van El. Sweerts doen op blz. 18 ? U had beter gedaan daar een duidelijke fotocopie te plaatsen van wat El. Sweerts schreef p. 16, 4 paragraf : "Ce jour (dat was in 1838) les archives eta
De ANNOTATIE IN HET GEMEENTEREGERING :

De eerste annotator wist blijkbaar alleen wat op de gedenkplaat van de toren stond. De tweede maakt allusie op het cartularium van pastoor Sweerts en vermeldt de stichtingsdatum 910 of 980.

Hier wordt het eerst melding gemaakt van het "Cartularium van pastoor Henri Sweerts" Als hij het wist waarom heeft hij die stichtingsdatum niet bij doen voegen op de torensteen ? Waarom heeft hij die zo wit stond met zijn oversten van Luik, hun dit niet meegedeeld. In Luik schreef men nog altijd in het "tableau ecclésiastique" (opsomming van alle kapittels en kerken van het bisdom) dat het kapittel van St Gorgonius te Hoegaarden gesticht werd in 698 of 699 ?

NOTITIE VAN PASTOOR HOUWEN :

Weer iets zeer raar. (Tussen haakjes gezegd, hij was kanunnik-plebaan dit wil zeggen : pastoor. Hoegaarden werd als zetel van een dekenij pas gesticht in 1654. De deken werd gekozen door de pastoors van de parochies die tot de dekenij behoorden. De eerste deken was Cornelis Loyens, pastoor van Halle (Booienhoven); Jan Vandenputte, pastoor vanaf 1659 - meen ik - werd deken op 27-12-1693 1692 ; H. Peeters in 1713 ; Henri Sweerts op 14-18-1777 volgens kerkelijk archief van bisdom Luik) Volgens die Annotatie van Arn. HOUWEN, zou bij hem dan de bron liggen van de kennis van de stichtingsdatum 980.

Weer iets zeer raar :

Deken Peeters schreef in 1715, dat Billen (levend rond 1575, Florentius van Hougaarden en Arnold Houwen haast niets in schrift nalieten. (Het ging evenwel over kerkgoederen)

Arnold Houwen is afkomstig van Hasselt. Is leerling geweest in het seminarie van Luik. Slaagde in zijn examen voor het priesterschap te Luik op 1-6-1616. In 1615 werd hij aanvaard als coadjutor van de pastoor van Hoegaarden. Na zijn examen, pastoor geworden.

(archief van het bisdom Luik.)

In 1618 werd te Hoegaarden een Kerkbezoek gedaan door de pauselijke nuntius Antonius Albergati. Daarin komt onder meer voor :

"Wij hebben ondervonden dat -deels door de tand des tijds, deels door de nalatige slordigheid der kanunniken, de charters, brieven, registers en dokumenten van de kerk zodanig verspreid en verloren zijn gegaan, dat de kanunniken zelfs hun eigen statuten niet meer kennen of nooit gezien hebben.

daarom bevelen wij : alles wat de kerk aanbelangt terug samen te brengen in één enkel archief. Binnen de maand moet de index van alle schriften opgemaakt zijn. Alle dokumenten moeten teruggebracht worden en bezorgd aan de proost of zijn plaatsvervanger, de vice-proost. Wie geschriften achter houdt of verbergt, wordt gestraft met de excommunicatio ipso facto (Algem. Rijksarch. kerkelijk Arch. Hoegaarden n° 3131.)

Als Houwen zijn dokument heeft doorgegeven aan zijn opvolger Jan Vandenputte, was hij "ipso facto" geexcommuniceerd. Dat kon die jonge pastoor zeker niet willen ondergaan. Dus geen archief van Hoegaarden. Dan blijft er over dat hij gegevens heeft gekregen van de St Baafsabdij. Een veronderstelling die mag gemaakt worden. St Baafsabdij die meermalen in contact was met Notker. In 1030, richtte Othelbodo, abt van St Baafsabdij een schrijven tot Otgiva, graaf van Vlaanderen, waarin hij zegde dat zijn voorganger, abt Otwin (+998) bij keizer Otto de teruggave was gaan pleiten van de fiscale goederen van zijn abdij te Meldrada en te Calmund gelegen, welke goederen de bisschop van Luik (Notker) zich, volgens hem, ten onrechte had toegeëigend. St Baafsabdij, goederen hebbend te Meldert bij Hoegaarden, was dus rond de jaren van de stichting van het kapittel te Hoegaarden, verwickeld in een goederenbetwisting. De abdij moest te dien tijde wel weten hoe het gegaan was met Alpaide's beschikkingen. Waren er in 1618 (Houwen) in die abdij nog dokumenten voorhanden melding makend van de stichting door Alpaide ? Niet onmogelijk. In dit geval, hoe zou pastoor Houwen daar aangeraakt zijn ? Had hij een broer of onkel, monnik of abt, of archivaris in die abdij ? Bestaan er nog abten- en monnikenlijsten van die abdij ? Het is een onderzoek waard. Moest men een verband vinden van pastoor Houwen met die abdij, dan kreeg zijn notities meer geloofwaardigheid. Wat de gegevens in die notitie vermeld betreft, het volgende : Deze gegevens komen overeen met de gegevens van het codicil. 1° Alpaidis gesproken uit het ras der Karolingers (zeer waarschijnlijk).

- 2° Haar vader Erlebald, graaf van Hoegaarden, heer van Chimay, vazal van de koning van Frankrijk.

(Ik kan nog altijd niet aannemen dat Erlebald, die op de Plaid van Herstal, tekent als "graaf Castricius" tezelfdertijd graaf zou zijn van Hoegaarden. Men is maar graaf op een plaats. Mogelijke uitleg : De Erlebald van Hoegaarden zou een andere Erlebald zijn, een zoon of kleinzoon van de eerste. Werd hier geen genealogische fout begaan Ik ken nog altijd niet de juiste bron waaruit het getrokken is dat Erlebald, graaf van Hoegaarden was en vader van Alpaidis.)

- 3° ~~Bilbert, haar tweede man (Zeer waarschijnlijk)~~

Godfried, haar eerste man. (Alles juist behalve Heer van Rumigny ~~wa~~ waar ik sterk aan twijfel)

- 4° Bilbert, haar tweede man, Heer van Florennes. (Zeer waarschijnlijk)

- 5° Afstand van haar graafschap. (Beter afstand van haar domeinen)

"en l'an que Notker frappa son sceau sur le parchemin de S.Bavon"

(Die datering is hoogst verbazingwekkend . Men dateert wel het zoveelste regeringsjaar van een zeer voornaam persoon, maar niet volgens een oorkonde. De enige die dat kon verstaan was de S.Baafs-
abdij in geval er daar maar ^{één} bezegelde oorkonde van Notker was)
Dit gegeven verrechtvaardigt een onderzoek naar de mogelijke betrekkingen van pastoor Houwen met die abdij.

Als geen bron kan gevonden waaruit Houwen heeft geput, heeft dit schrijven van 1618 niet meer waarde dan de zagezegde Fundatie van 1202.

De AKTE VAN NOTKER :

Voor zover ik heb kunnen nagaan heeft die oorkonde geen minste uitstaans met Alpaidis of haar stichting te Hoegaarden.

Bij de bibliografie over Luik, had u beter bijgevoegd :

G.KURTH : Notker de Liège - La civilisation Au Xe s. 1905

- p.25. Arnold Houwen is nooit deken geweest van de dekenij Hoegaarden.

Zijn juiste titel was kanunnik-plebaan (plebaan = pastoor)

Kunt u bewijzen dat de Hasseltenaar Houwen, de schoonbroer was van Jan Hermans. Houwen was een naam die nogal veelvuldig voorkwam.

laatste alinea : pastoor Sweertscartularium lijkt me het familie-archief van de Sweertsfamilie te zijn waaruit Elisabeth Vandertaelen-Sweerts veel heeft uit geput ^{heeft} om haar memorieschriften samen te stellen. Wat zij schreef is misschien wel het Sweertscartularium.

Ze schrijft : "L'histoire de notre famille à Hougaerde commença en 1723 par le mariage de Charles Van Nerum avec Barbe Sweerds.

- p.26 : Al wat u daar schrijft in de eerste alinea heeft betrekking op wat nu in het Ara gekatlogeerd staat als "Cartularium" n° 4288
Dat heeft niets te maken met het Cartularium Sweerts. Het Cartularium van Hoegaarden werd overgemaakt aan het A.R.A. ik weet niet wanneer.

p.26 - laatste alinea : Het is zoveel als zeker/ dat er te Hoegaarden - zoals trouwens bijna in alle lokaliteiten - voor de stichting van het kapittel reeds een kleinere kerk te Hoegaarden bestond. En deze zal niet aan St Gorgonius maar aan St Martinus zijn toegewijd omdat vóór de bouw van de nieuwe kerk, jaarlijks het anniversarium van de kerkwijding werd gevierd op St Martinusdag, 11 novemb. (Cfr. Memorieboek van Pastoor-deken H. Peeters.)

p.27 : Niets dan veronderstellingen, zonder enige grond.

p.29 en vlg. De AFKOMST v. ALPAIDIS

Graevine douairière : Dat kan om het even wanneer bijgevoegd zijn.

Vrouwe van Chimay : Alleen in de veronderstelling dat Erlebold I haar vader is geweest; wat ik sterk betwijfel.

Vrouwe van Rumigny ende Florennes : Zolang haar man Bilbert leefde.

Filia van Graef Erlebold van Hougaerde : Erlebold van Hoegaarden is niet noodzakelijk Erlebold van Chimay.

p.30 : Godfried, heer van Rumigny : Reeds weerlegd. Ik meen dat dit berust op een vergissing van C.G. Roland die schreef in vorige eeuw en geen kennis had van Godfried van Julich. Die historicus kan het ook overgenomen hebben uit een vorige verkeerde bron. Wat dikwijls herhaald wordt krijgt ten lange laatste zo'n ingang dat het kritisch niet meer onderzocht wordt. Zo is hetzelfde met Erlebold, vader van Alpaidis van Hoegaarden. Destijds heb ik de bron van dit gegeven gevraagd aan L. Lindemans en die verwees me naar Winkhaus. Dan heb ik geschreven naar Duitsland. Winkhaus was overleden. Ik kreeg geen ander antwoord dan dit overlijden.

- Hertog van Lotharingen : Beter "hertog van Nederlotharingen". Er wordt getwijfeld aan de functie van de "hertog" terwijl Bruno van Keulen, hertog bleef van heel Lotharingen. Vanderkindere meent dat het misschien eerder een "missus militaris" is.

- Vazal van Duitsland : Erlebold I is vazal van Frankrijk. Dat schijnt niet te kloppen als Godfried, heer is van Rumigny.

Haar afstamming

Het stamboomfragment van de Notitiën kan echt zijn, maar ook foutief.

p.32, 1° alinea : Uit het geslacht van Karel, eerste koning van Frankrijk Dit schreef ik in 1961. Ik dacht toen aan Karel de Grote of Karel de Kale. Die twee echter ~~waren~~ werden keizer van het Roomse RIJK. Karel de Benvoudige kan wel doorgaan als de 1° Karel, koning van Frankrijk. Dit gegeven stamt uit een verdacht stuk waarvan nochtans enkele historische gegevens kunnen (ik zeg niet ZIJN) echt zijn. De stamboom van Eb. Winkhaus :

Ik betrouw die stambomen niet helemaal. Zo zegt hij dat Godefroy van Rumigny gestorven is in 982 als we goed weten dat Godfried man van Alpaidis gestorven is in 964. Waarschijnlijk is er in Rumigny een Heer geweest die ook Godfried heette. Vandaar de ver-
La, de zoon van Alpaidis. *Waring.*

Wellicht is de eerste vergissing begaan door de auteur van de Historie Walloonne een mens die schreef in het midden der XIIe e.

p.34 - midden p.:

U schrijft : "ondanks alles houdt Past.Vander Velpen zich aan de "de stelling - zonder meer - dat Alpaidis van Hoegaarden een onwettige "dochter zou zijn van Karel de Benvoudige....."

Dat is niet juist mijn gedachte weergeven. U had beter gedaan de slotwoorden van mijn betoog in 1961 aan te halen :

"Alpeide, de vrouw van Erleboud, was zeker niet de dochter van Karel "de Benvoudige. Alpeide van Hoegaarden was het wellicht wel. Er zijn "veel aanwijzingen in die richting. Volstrekte zekerheid daaromtrent "zullen we waarschijnlijk nooit krijgen bij gebrek aan documenten. " Daarom houden wij het bij hetgeen ons het meest waarschijnlijk "voorkomt."

Dit schreef ik in 1961 . Intussen zijn er wel een paar documenten bijgekomen. Ik heb mijn vroegere stelling enigszins laten varen. Mijn huidige hypothese is die tweede Erlebald. 't Blijft hypothese, alhoewel de hypothese van Alpaidis, halfzuster van Karel even geldig is.

Totdaar mijn opmerkingen aangaande uw "Witboek". Mijn tijd is door om nog persoonlijke opzoekingen te doen. Ik heb echter veel documentatie, archiefstukken die ik eertijds heb afgeschreven. Daaruit kan ik nog wel het een en ander putten en soms ten dienste stellen aan wie het aangeht.

Slotson van heel uw studie : Alleen de Notities van pastoor Houwen hebben historische waarde INDIEN kan bewezen worden dat ze afstammen uit zeer oud archief van de St Baafsabdij.

Nochtens sta ik ook wantrouwend ten overstaan van dit document.

Zoals het er staat dateert het van 1618 terwijl de "Fundatio" dateert van veel vroeger.

Alles is nog niet in het reine getrokken.